

Υποστήριξη Ομαδικών Συμβουλευτικών Συναντήσεων του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου μέσω στοιχείων Μικτής Μάθησης και ΤΠΕ*

Γεωργία Ε. Αντωνέλου¹, Βασίλειος Σ. Βερόκιος¹, Ροζαλία Γ. Καλαντζή¹, Χρήστος Θ. Παναγιωτακόπουλος² και Ηλίας Κ. Σταυρόπουλος¹

¹ Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Εργαστήριο Εκπαιδευτικού Υλικού και Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας
Πατρών Κλάους 279, 263 35, Πάτρα

antonelou@ecomet.eap.gr | verykios@eap.gr | rkalantzi@ecomet.eap.gr | estavrop@tutors.eap.gr

² Πανεπιστήμιο Πατρών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
265 04 Ρίο, Πάτρα

cpanag@upatras.gr

Περίληψη

Η εκπαιδευτική διαδικασία στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο προσεγγίζει το μοντέλο της μικτής μάθησης, αφού συνδυάζει τη διδασκαλία από απόσταση και την πρόσωπο-με-πρόσωπο μάθηση μέσω των Ομαδικών Συμβουλευτικών Συναντήσεων, οι οποίες αποτελούν σημαντικό στοιχείο της μαθησιακής διαδικασίας. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι μιας ΟΣΣ, ζωτικής σημασίας είναι η σωστή προετοιμασία και η οργάνωση του περιεχομένου της από τον Καθηγητή-Σύμβουλο. Στην παρούσα εργασία, προτείνουμε ένα μοντέλο διεξαγωγής ΟΣΣ που βασίζεται σε στοιχεία μικτής μάθησης και αξιοποιεί τις ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ο Κ-Σ έχει τη δυνατότητα να οργανώνει ορθότερα το περιεχόμενο της ΟΣΣ και να επιτυγχάνει τη συμμετοχικότητα και τη συνεργατικότητα των φοιτητών, πριν, κατά τη διάρκεια, και μετά το πέρας αυτής.

Λέξεις-Κλειδιά: *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Εκπαίδευση Ενηλίκων, Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις, Μικτή Μάθηση, ΤΠΕ*

1. Η εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Ενηλίκων στο ΕΑΠ

Η παρούσα έρευνα αφορά στον εντοπισμό προβλημάτων και παραγόντων που επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (εξΑΕ) και ειδικά τον ρόλο των Ομαδικών Συμβουλευτικών Συναντήσεων (ΟΣΣ) που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Το ΕΑΠ αποτελεί το μοναδικό επίσημο φορέα Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Αποστολή του είναι η εξ αποστάσεως παροχή προπτυχιακής και μεταπτυχιακής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, με την ανάπτυξη και την αξιοποίηση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και μεθόδων διδασκαλίας (Αποστολή ΕΑΠ, 2015).

Κατά τη διάρκεια των σπουδών τους οι φοιτητές παρακολουθούν Θεματικές Ενότητες, υποστηρίζονται από Καθηγητές-Συμβούλους (Κ-Σ) και συμμετέχουν σε ΟΣΣ διάρκειας 4 ωρών, σε προκαθορισμένες ημερομηνίες και αίθουσες, στις οποίες συναντούν τους Κ-Σ ώστε να αναπτυχθεί γνωριμία και επικοινωνία μεταξύ αυτών, να αποσαφηνιστούν δυσνόητα σημεία και να γίνει κατανοητό το γνωστικό αντικείμενο της ΘΕ (Η προσφορά των σπουδών από το ΕΑΠ, 2015). Οι ΟΣΣ αποτελούν σημαντικό στοιχείο στη διεργασία της μάθησης δεδομένου ότι προσφέρουν τη δυνατότητα ανάπτυξης αλληλεπίδρασης, κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργατικότητας μεταξύ

---

* Η παρούσα εργασία αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του Υπέργου 5 με τίτλο «Εργαστήριο Εκπαιδευτικού Υλικού και Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας (ΕΕΥΕΜ)» της Πράξης «Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο» η οποία έχει ενταχθεί στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (ΕΠΕΔΒΜ) του ΕΣΠΑ (2007-2013), Άξονας Προτεραιότητας 7: «Ενίσχυση της Δια Βίου Εκπαίδευσης Ενηλίκων στις 8 Περιφέρειες Σύγκλισης» με κωδικό MIS 296121 και η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

διδάσκοντα και διδασκόμενων (Κόκκος κ.α., 1998). Είναι σημαντικό ο Κ-Σ και οι φοιτητές να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι πριν τη διεξαγωγή μιας ΟΣΣ. Οι Κόκκος κ.α. (1998) προτείνουν ο Κ-Σ πριν την συνάντηση «να ενημερώνει όσο γίνεται πληρέστερα τους φοιτητές σχετικά με τη θεματολογία της συνάντησης και τη μεθοδολογία που πρόκειται να ακολουθηθεί, να παρέχει σαφείς οδηγίες για τη μορφή της προπαρασκευής που χρειάζεται να πραγματοποιήσουν οι φοιτητές και τέλος να ενημερώνει τους φοιτητές για τα βιβλία, τις εργασίες, τα υλικά κτλ. που χρειάζεται να φέρουν μαζί τους».

Η ένταξη κατάλληλων εργαλείων Τεχνολογίας Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) σε ένα Πρόγραμμα εξΑΕ είναι ζωτικής σημασίας. Το ΕΑΠ έχει ήδη υιοθετήσει Συστήματα Διαχείρισης Μάθησης (Learning Management Systems, LMS) με σκοπό την ενίσχυση και διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η συνεισφορά μας αφορά στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την προώθηση, ενσωμάτωση και υπόδειξη νέων εργαλείων. Οι προτάσεις μας υλοποιούνται στο σύστημα Moodle, ωστόσο δεν στερούνται γενίκευσης.

2. Μικτή Μάθηση και το μοντέλο flipped learning

Η ανάπτυξη και υιοθέτηση σύγχρονων και ασύγχρονων τεχνολογιών επικοινωνίας στο χώρο της μάθησης έδωσε την ευκαιρία να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες τόσο της εξ αποστάσεως όσο και της πρόσωπο-με-πρόσωπο (face to face) εκπαίδευσης. Ο συνδυασμός των παραδοσιακών τρόπων με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση αναφέρεται ως μικτή μάθηση (blended learning). Πρόκειται για καινοτόμο μοντέλο μάθησης που χρησιμοποιεί πολλαπλές μαθησιακές μεθόδους. Προτείνει μια λύση προσαρμογής της μάθησης στις ανάγκες των ατόμων και αντιπροσωπεύει τη δυνατότητα ολοκλήρωσης των καινοτόμων τεχνολογικών επιτευγμάτων που προσφέρονται από την ηλεκτρονική μάθηση με την αλληλεπίδραση και τη συμμετοχή που προσφέρονται στην παραδοσιακή μάθηση (Kaye, 2003).

Τα πλεονεκτήματα από τη χρήση της μικτής μάθησης είναι πολλά. Ενδεικτικά αναφέρουμε πως η χρήση μιας πλατφόρμας μικτής μάθησης με συνεχή ροή δραστηριοτήτων, ανατροφοδότηση και αλληλεπίδραση, μπορεί να αυξήσει την συμμετοχή των εκπαιδευομένων (Simon de Guia, 2015). Η μικτή μάθηση παρέχει μεγάλη ευελιξία όσον αφορά την αξιοποίηση του χρόνου των φοιτητών και παρουσιάζει χαμηλά ποσοστά εγκατάλειψης της μαθησιακής διαδικασίας σε σχέση με τα μαθήματα που υλοποιούνται εξ ολοκλήρου μέσω διαδικτύου και δεν περιλαμβάνουν δια ζώσης συναντήσεις (King & Arnold, 2012).

Ο συνδυασμός δια ζώσης και ηλεκτρονικής μάθησης βοηθά τους εκπαιδευτές να χρησιμοποιήσουν ποικιλία τεχνικών διδασκαλίας και συμβάλει στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων (Vaughan, 2007). Επίσης, ικανοποιούνται οι διαφορετικές ανάγκες που προκύπτουν από τα διαφορετικά μαθησιακά στυλ των εκπαιδευομένων καθώς μπορούν να έχουν πρόσβαση σε πολλαπλά μαθησιακά κανάλια (Gogos, 2015).

2.1 Η προσέγγιση flipped learning στο ΕΑΠ

Στη βιβλιογραφία, π.χ. στο (Blended Learning Definitions, 2015), περιγράφονται διάφορα μοντέλα μικτής μάθησης. Στην παρούσα εργασία επικεντρωνόμαστε στο μοντέλο μικτής μάθησης *αντεστραμμένη τάξη* (flipped classroom), το οποίο συνδυάζει πρόσωπο-με-πρόσωπο ομαδικές μαθησιακές δραστηριότητες με την εξ αποστάσεως διδασκαλία. Ουσιαστικά, ότι γίνεται σε μια κλασική τάξη μεταφέρεται εκτός τάξης και το αντίστροφο, με τις παραδοσιακές διαλέξεις που πραγματοποιούνται σε μια φυσική τάξη να δίνουν την θέση τους σε ενεργητικές συνεργατικές δραστηριότητες (Abeysekera & Dawson, 2015). Το μοντέλο

αποτελείται από δύο μέρη: από διαδραστικές δραστηριότητες που υλοποιούνται σε πρόσωπο-με-πρόσωπο συναντήσεις και από εξατομικευμένη διδασκαλία μέσω Η/Υ (Bishop & Verleger, 2013).

Βασικό στοιχείο της εκπαιδευτικής διαδικασίας στο ΕΑΠ είναι οι ΟΣΣ. Οι φοιτητές μελετούν μόνοι τους το εκπαιδευτικό υλικό και στις ΟΣΣ συζητούνται πιθανές μαθησιακές δυσκολίες και εμπλουτίζονται οι γνώσεις που έχουν ήδη αποκτηθεί. Τα παραπάνω ενισχύονται από ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες που θέτουν στο επίκεντρο της διαδικασίας τον φοιτητή και τις ανάγκες του. Από το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται οι ΟΣΣ και τον τρόπο που ορίζονται τα μοντέλα μικτής μάθησης, φαίνεται πως ο συσχετισμός είναι άμεσος. Η διδασκαλία στο ΕΑΠ προσεγγίζει το μοντέλο μικτής μάθησης *flipped classroom*, αφού συνδυάζει στο μεγαλύτερο μέρος τη διδασκαλία από απόσταση η οποία εναλλάσσεται με τη διαζώση μάθηση μέσω ενός μικρού αριθμού από ΟΣΣ.

3. Καταγραφή Αναγκών ως προς την ΟΣΣ: απόψεις διδασκόντων και διδασκομένων

Στην παρούσα ενότητα γίνεται καταγραφή και ομαδοποίηση των αναγκών και των προτάσεων που προκύπτουν από τη μελέτη ερευνητικών πηγών αναφορικά με τη διεξαγωγή των ΟΣΣ. Βασικές πηγές αποτέλεσαν οι Διπλωματικές Εργασίες (ΔΕ) φοιτητών του ΕΑΠ που το γνωστικό τους αντικείμενο εστίασε στη διεξαγωγή κυρίως ποσοτικών-εμπειρικών ερευνών που αφορούσαν απόψεις, προβλήματα και προτάσεις φοιτητών για τη βελτίωση της διεξαγωγής των ΟΣΣ. Οι ΔΕ αποτέλεσαν μια αξιόπιστη και πλούσια πηγή πληροφοριών, μιας και (α) εκπονήθηκαν από φοιτητές της Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών (ΕΚΠ, ΕΚΕ) και (β) υποστηρίχθηκαν από Κ-Σ που το γνωστικό τους αντικείμενο αφορά στην εξΑΕ και στην Εκπαίδευση Ενηλίκων.

3.1 Τι δυσχεραίνει τη μάθηση σε μια ΟΣΣ: οι απόψεις των φοιτητών

Η μη αποδοτική διεξαγωγή μιας ΟΣΣ οφείλεται στην κακή οργάνωση και προετοιμασία του Κ-Σ (Βασιλογιάννης, 2007). Αυτό που δυσχεραίνει τη μαθησιακή διαδικασία είναι όταν ο σχεδιασμός του περιεχομένου της ΟΣΣ πραγματοποιείται από τον Κ-Σ όχι πιο πριν αλλά κατά τη διάρκεια της. Οι φοιτητές προτείνουν οι Κ-Σ να έρχονται προετοιμασμένοι με συγκεκριμένο πλάνο στις ΟΣΣ, έχοντας συγκεντρώσει και ομαδοποιήσει τις απορίες των φοιτητών που λαμβάνουν πριν τις ΟΣΣ ακόμα και από προηγούμενα έτη (Πολουθάκη, 2012).

Ένας άλλος παράγοντας που δυσκολεύει την αποτελεσματικότητα των ΟΣΣ είναι η περιορισμένη χρήση ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών, οι οποίες καθιστούν τη μαθησιακή διαδικασία πιο άμεση και αποτελεσματική (Βασιλογιάννης, 2007) (Πολουθάκη, 2012) (Βερέμης, 2011) (Δέσκας, 2008) (Τζουτζά, 2007). Μια πρόταση είναι οι Κ-Σ να υποστηρίζουν τη μαθησιακή διαδικασία ενημερώνοντας τους φοιτητές σχετικά με τη θεματολογία και τη μεθοδολογία της ΟΣΣ, παρέχοντας σαφείς οδηγίες για την προετοιμασία που πρέπει να κάνουν οι φοιτητές (Βασιλογιάννης, 2007) και προετοιμάζοντας ασκήσεις βασισμένες σε απορίες φοιτητών (Πολουθάκη, 2012).

Επίσης, η ανάγκη για συνεχή επικοινωνία στο μεσοδιάστημα των ΟΣΣ των φοιτητών τόσο μεταξύ τους όσο και με τον Κ-Σ είναι εύλογη (Πολουθάκη, 2012). Οι περισσότεροι φοιτητές επιδιώκουν τη συμμετοχή τους στις ΟΣΣ (παρόλο που δεν είναι υποχρεωτική) διότι παίζει καθοριστικό ρόλο στην προσωπική ακαδημαϊκή πρόοδο τους (Βασιλογιάννης, 2007) (Πολουθάκη, 2012) (Βερέμης, 2011) (Δέσκας, 2008) (Τζουτζά, 2007). Η σύνδεση των πεπραγμένων μιας ΟΣΣ με τις επόμενες ημέρες και την επόμενη προγραμματισμένη ΟΣΣ είναι ένα θέμα που θα μας απασχολήσει. Προς αυτήν την κατεύθυνση έχουν σημειωθεί αξιοσημείωτες προσπάθειες. Π.χ. κάθε ΘΕ υποστηρίζει το δικό της *χώρο συζητήσεων* (forum) για τη συνεχή επικοινωνία

φοιτητών με τους Κ-Σ. Η αξιοποίηση των χώρων συζητήσεων, δημιουργώντας στοχευμένα θέματα συζήτησης (topics), θα ενισχύσει τη συμμετοχικότητα των φοιτητών σε ένα σταθερό επίπεδο.

Επιπρόσθετα, διαρκές είναι το αίτημα για την οργανωμένη συγκέντρωση αποριών από τον Κ-Σ, την καταγραφή των επεξηγήσεων που δίνονται στο πλαίσιο της ΟΣΣ αναφορικά με τις ΓΕ καθώς και τη συγκέντρωση των συνήθων λαθών που συναντά ο Κ-Σ κατά τη διόρθωση των ΓΕ (Βασιλογιάννης, 2007) (Πολουθάκη, 2012) (Βερέμης, 2011) (Δέσκας, 2008) (Τζουτζά, 2007). Η καλή οργάνωση των αποριών πριν την ΟΣΣ καθώς και των λαθών που συναντώνται κατά τη διόρθωση των ΓΕ αποτελούν την πηγή μιας καλά δομημένης συζήτησης. Η καταγραφή μέρους του περιεχομένου των ΟΣΣ μέσω βιντεοσκόπησης αποτελεί πρόταση των φοιτητών για την βελτίωση του σχεδιασμού της ΟΣΣ και κατά συνέπεια της μαθησιακής τους εμπειρίας.

3.2 Τι δυσχεραίνει τη μάθηση σε μια ΟΣΣ: οι απόψεις των διδασκόντων

Σύμφωνα με την Τζουτζά (2007), οι Κ-Σ θεωρούν ότι η ελλιπής επικοινωνία μεταξύ των μελών που λαμβάνουν μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία κατά τα μεσοδιαστήματα ανάμεσα στις ΟΣΣ αποτελεί ένα μείζον πρόβλημα για την αποτελεσματικότητα των ΟΣΣ. Επίσης, επισημαίνεται ότι υπάρχει ανάγκη ενός καλύτερου σχεδιασμού της διάθρωσης των ΟΣΣ ώστε να προβλέπονται καταστάσεις όπως απουσία φοιτητών, πρόωρη αποχώρηση, κ.ά. Άλλοι παράγοντες ανασταλτικοί ως προς την ποιότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας κατά τις ΟΣΣ αποτελούν (α) ο μεγάλος αριθμός των φοιτητών που τις παρακολουθούν, (β) η παρουσία φοιτητών με διαφορετική εμπειρία στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, (γ) η ελλιπής συμμετοχή των φοιτητών στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσω της εκπόνησης από αυτούς προαιρετικών εργασιών, (δ) η ελλιπής συμμετοχή των φοιτητών στον προσδιορισμό των θεμάτων που θα απασχολήσουν μια ΟΣΣ και τέλος, (ε) η μη ενιαία αντιμετώπιση των ΓΕ στις ΟΣΣ, ανάλογα με τη ΘΕ.

Οι προτάσεις βελτίωσης που προτείνουν οι φοιτητές και οι Κ-Σ συγκλίνουν στην αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων. Και οι δύο πλευρές αναφέρονται σε προβλήματα οργάνωσης και διεξαγωγής μιας ΟΣΣ που αφορούν: (α) στη σωστή διαχείριση του χρόνου, (β) στην εφαρμογή και χρήση περισσότερων ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών, (γ) στην ελλιπή έως και ανεπαρκή υλικό-τεχνική υποδομή, και τέλος (δ) στην ελλιπή επικοινωνία των εμπλεκόμενων μεταξύ διαδοχικών ΟΣΣ.

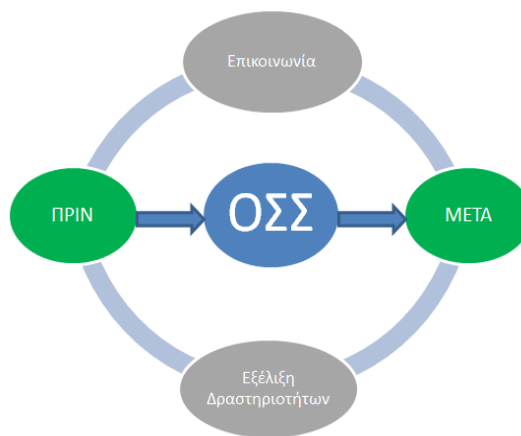
4. Μοντέλο υποστήριξης ΟΣΣ

Στην παρούσα ενότητα θα μας απασχολήσει η βελτίωση του υπάρχοντος μοντέλου της διεξαγωγής των ΟΣΣ και η ενίσχυση του με τεχνολογικά εργαλεία και εκπαιδευτικά μέσα, όχι μόνο κατά τη διάρκεια αυτής αλλά και πριν και μετά. Σύμφωνα με τους Κόκκος κ.α. (1998) προβλέπεται η προετοιμασία του Κ-Σ ως προς το στάδιο που προηγείται μιας ΟΣΣ και αφορά τη διάθρωση της και την προετοιμασία του εκπαιδευτικού περιεχομένου. Επίσης προτείνεται ένα σύνολο εκπαιδευτικών τεχνικών που αφορά το στάδιο της διεξαγωγής της ΟΣΣ. Θα λέγαμε ότι η εν λόγω προετοιμασία αποτελείται από κάποια βασικά βήματα χωρίς όμως να δίνεται ένας οργανωμένος και δομημένος τρόπος διεξαγωγής των σταδίων. Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια για την αποτύπωση τριών βασικών καταστάσεων που χαρακτηρίζουν μια δυναμική διαδικασία μάθησης καθώς και την ένταξη ΤΠΕ σε αυτήν. Το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή είναι η μελέτη του πλαισίου διεξαγωγής μιας ΟΣΣ και ο εντοπισμός τυχόν αδυναμιών που παρουσιάζει. Το επόμενο βήμα είναι η καταγραφή των προτάσεων που θα εστιάζουν στις εν λόγω αδυναμίες και στην υλοποίησή τους. Κατά τη διάρκεια της μελέτης λαμβάνονται υπόψη όλες οι αρχές της εξΑΕ και της Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

4.1 Σχηματική απόδοση και ανάλυση του προτεινόμενου μοντέλου

Το προτεινόμενο μοντέλο υποστήριξης μιας ΟΣΣ (Σχήμα 1) συνθέτει μια κυκλική/επαναληπτική διαδικασία συναρτήσεως του χρόνου, όπου η ΟΣΣ αποτελεί τον κεντρικό κόμβο (κατάσταση) αυτής. Μια ΟΣΣ συνδέεται τόσο με το χρονικό διάστημα πριν τη διεξαγωγή της («ΠΡΙΝ») όσο και μετά την διεξαγωγή της («ΜΕΤΑ»). Η κεντρική κατάσταση «ΟΣΣ» αφορά τον χρόνο πραγματοποίησης της ΟΣΣ στη φυσική αίθουσα. Οι καταστάσεις αυτές επηρεάζονται από και συνδέονται άμεσα με δύο βασικές συνιστώσες: (α) την «Επικοινωνία» και (β) την «Εξέλιξη Δραστηριοτήτων», οι οποίες και θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια της μελέτης μας.

Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η επιτυχής έκβαση της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε μια ΟΣΣ εξαρτάται άμεσα από την κατάσταση που περιγράφει τι διεξάγεται ή και τι πρέπει να διεξαχθεί ΠΡΙΝ από αυτήν έτσι ώστε η ΟΣΣ να είναι αποτελεσματική. Εξίσου

Σχήμα 1. Αναπαράσταση μοντέλου υποστήριξης ΟΣΣ

σημαντικός είναι και ο χρόνος που ακολουθεί ΜΕΤΑ την ΟΣΣ, τόσο για τη διατήρηση των ευεργετικών αποτελεσμάτων που επιτεύχθηκαν όσο και για τη συνέχιση της διαδικασίας μέχρι την επόμενη ΟΣΣ. Η διεξαγωγή της ΟΣΣ έχει πολλές παραμέτρους που πρέπει να συνυπολογιστούν. Εμείς εστιάζουμε κυρίως σε θέματα επικοινωνίας και εξέλιξης δραστηριοτήτων. Ως προς τη δομή της ΟΣΣ, μπορεί κανείς να δει ένα ενδεικτικό σχήμα στους Κόκκος κ.α. (1998), η πιθανή βελτίωση του οποίου θα αποτελέσει μελλοντική κατεύθυνση της έρευνας μας.

4.2 Ανάλυση αναγκών υποστήριξης ΟΣΣ και ένταξη εργαλείων και μέσων ΤΠΕ

Από την καταγραφή των αναγκών (Ενότητα 3) προκύπτει ότι οι καταστάσεις στις οποίες θα πρέπει να σημειωθούν βελτιώσεις είναι κυρίως το ΠΡΙΝ και το ΜΕΤΑ την ΟΣΣ. Η ανάλυση των αναγκών έδειξε ότι αυτό που φαίνεται να δυσχεραίνει την αποτελεσματικότητα της ΟΣΣ είναι η έλλειψη επικοινωνίας πριν και μετά από αυτήν. Ακόμα και αν είναι διαθέσιμα τα μέσα (χώρος συζητήσεων ΘΕ, κ.ά.) η χρησιμότητα και η αξία αυτών υποβαθμίζεται. Επίσης, η έλλειψη δραστηριοτήτων και άλλων τρόπων διατήρησης της επικοινωνίας και της αποκτηθείσας γνώσης αποτελεί στοιχείο που συμβάλει στη μη αποτελεσματική έκβαση της μαθησιακής διαδικασίας.

Η προσέγγισή μας μέσω του μοντέλου μικτής μάθησης *flipped classroom* έρχεται να ενισχύσει και να συμπληρώσει τις προτάσεις που έχουν διατυπωθεί από τους περισσότερους φοιτητές του ΕΑΠ. Πρότασή μας είναι τόσο η εξ αποστάσεως μάθηση (πριν και μετά την ΟΣΣ) όσο και η δια ζώσης (κατά τη διάρκεια της ΟΣΣ) να ενισχυθεί με την ένταξη και χρήση εργαλείων και μέσων ΤΠΕ. Το γεγονός ότι η εξΑΕ υποστηρίζεται από Συστήματα Διαχείρισης Μάθησης όπως η ψηφιακή πλατφόρμα Moodle που αποτελεί τον κύριο ηλεκτρονικό χώρο εκπαιδευτικής διαδικασίας του ΕΑΠ, ενισχύει την ένταξη εργαλείων ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Στη συνέχεια αναφέρουμε ένα σύνολο εργαλείων η χρήση των οποίων μπορεί να καλύψει τις ανάγκες φοιτητών και Κ-Σ. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες στοχεύουν στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των κατευθύνσεων που πρέπει να ακολουθηθούν σε μια ΟΣΣ, και εντάσσονται χρονικά πριν, μετά ή κατά τη διάρκεια

αυτής. Οι δραστηριότητες διακρίνονται σε άμεσου ή έμμεσου καθορισμού βάσει του τρόπου που ο Κ-Σ λαμβάνει ανατροφοδότηση, την οποία θα αξιοποιήσει στη διαδικασία διεξαγωγής της ΟΣΣ.

4.2.1 Δραστηριότητες Άμεσου Καθορισμού Κατευθύνσεων της ΟΣΣ

4.2.1.1 Χώροι Συζητήσεων

Οι χώροι συζητήσεων (fora) αποτελούν σημαντικό μέσο για την παροχή αμοιβαίας στήριξης μεταξύ των μαθητών, συναισθηματικής και ακαδημαϊκής μορφής (Kan & McCormick, 2012). Υποστηρίζουν την εργασία σε ομάδες, συμβάλουν στη συνεργασία και επιδρούν στη μαθησιακή διεργασία. Επιπλέον είναι κατάλληλοι για μοντέλα μικτής μάθησης (Andresen, 2009).

Η ένταξη και αξιοποίηση του Χώρου Συζητήσεων (Forum) των ΘΕ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ΠΡΙΝ την ΟΣΣ για τη συγκέντρωση διάφορων θεμάτων που επιθυμούν οι φοιτητές να συζητηθούν κατά τη διάρκεια της ΟΣΣ. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί ως χώρος ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των φοιτητών σε ερωτήματα που ο Κ-Σ θέτει σύμφωνα με την κρίση του ή και λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των φοιτητών τόσο ΠΡΙΝ την ΟΣΣ όσο και ΜΕΤΑ την ΟΣΣ (μέχρι την επόμενη). Τα θέματα που αναρτώνται στο forum θα μπορούσαν να διαχωρίζονται σε κατηγορίες, με πιθανά κριτήρια τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς των φοιτητών.

4.2.1.2 Ηλεκτρονικές Κοινότητες Μάθησης

Οι ηλεκτρονικές κοινότητες μάθησης *«είναι κοινότητες που διαμορφώνονται μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων με στόχο τη συνεργατική μάθηση και υποστηρίζονται από κάποια πλατφόρμα ηλεκτρονικής μάθησης»* (Τσιωτάκης & Τζιμογιάννης, 2011). Οι μαθητές οικοδομούν γνώσεις συμμετέχοντας στην κοινότητα, συνεργάζονται μεταξύ τους, μοιράζονται ιδέες, λαμβάνουν αποφάσεις, αναζητούν, διαχειρίζονται, αξιολογούν και διαπραγματεύονται πληροφορίες (Cooper, 2002).

Η χρήση και αξιοποίηση των ηλεκτρονικών κοινοτήτων μάθησης προσφέρει τη δυνατότητα στους φοιτητές να εκφράζουν τους προβληματισμούς τους, να θέτουν ερωτήματα και να διατυπώνουν τις σκέψεις τους, τόσο ΠΡΙΝ αλλά και ΜΕΤΑ μια ΟΣΣ. Έτσι, ο Κ-Σ μπορεί να αναγνωρίζει τις ανάγκες και τις δυσκολίες που συναντούν οι φοιτητές και να οργανώνει πιο στοχευμένα τη θεματολογία της ΟΣΣ.

4.2.1.3 Δραστηριότητα Επιλογής/Ψηφοφορίας

Η δραστηριότητα της Ψηφοφορίας/Επιλογής (Choice module) μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον Κ-Σ για να θέτει θέματα (topics) που εκτιμά πως απασχολούν τους φοιτητές (όπως αυτά απορρέουν από το forum) και να τα θέτει σε ψηφοφορία. Το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας διαμορφώνει τα θέματα στα οποία ο Κ-Σ θα αφιερώσει χρόνο στην ΟΣΣ και για τα οποία θα προετοιμάσει κατάλληλο υποστηρικτικό υλικό.

Σε αυτό το πλαίσιο έχει αναπτυχθεί πιλοτικά ένα Σύστημα Απόκρισης Κοινού (Audience Response System) που στόχο έχει την βελτίωση της μαθησιακής εμπειρίας τόσο για τους δια ζώσης όσο και για τους εξ αποστάσεως φοιτητές (Karachristos et al., 2015). Ο Κ-Σ μπορεί να θέσει ερωτήσεις στους φοιτητές ακόμα και κατά τη διάρκεια της ΟΣΣ και να λαμβάνει απόκριση μέσω έξυπνων συσκευών σε πραγματικό χρόνο, σύμφωνα με τη σύγχρονη τάση μάθησης Bring Your Own Device (Sharples et al., 2014). Οι φοιτητές συμμετέχουν ανώνυμα, το αποτέλεσμα είναι αντιπροσωπευτικό και άμεσο, και τα δεδομένα που συλλέγονται είναι κατάλληλα για περαιτέρω ανάλυση.

4.2.2 Δραστηριότητες Έμμεσου Καθορισμού Κατευθύνσεων της ΟΣΣ

4.2.2.1 Δραστηριότητες Αυτοαξιολόγησης

Η ανασύνθεση και η χρήση γνωστών δραστηριοτήτων πριν και μετά την ΟΣΣ, μπορεί να αποτελέσει ένα μέσο καταγραφής και ένδειξης της προόδου των φοιτητών. Από την πλευρά του φοιτητή, η ολοκλήρωση μιας δραστηριότητας που πραγματεύεται βασικές έννοιες, όπως π.χ. ένα κουίζ, αποτελεί μια ένδειξη αυτοαξιολόγησης των εννοιών που έχει ή δεν έχει κατανοήσει. Από την πλευρά του Κ-Σ, ένα κουίζ είναι μια ένδειξη τόσο για το τι μπορεί να δυσκολεύει τους φοιτητές του όσο και για το τι θα πρέπει να συμπεριλάβει ως παρατηρήσεις στην επερχόμενη ΟΣΣ.

Οι συνήθειες δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης (προαιρετικά ή υποχρεωτικά) ενδείκνυται να εκπονούνται ΠΡΙΝ την ΟΣΣ ώστε η καταγραφή και η ανάλυση των γενικότερων συμπερασμάτων να καθορίσει τα σημεία εστίασης της ΟΣΣ. Επίσης, οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να αποτελέσουν και πηγή πληροφοριών οι για την τελευταία ΟΣΣ του έτους (περίπτωση META την ΟΣΣ) όπου η επαναληπτική φύση αυτής επιτρέπει την ανασκόπηση των όσων πρέπει να λάβουν υπόψη τους οι φοιτητές.

4.2.2.2 Μαθησιακά Μονοπάτια

Η ποικιλία δραστηριοτήτων καθώς και η εναλλακτική μορφή παρουσίασης της πληροφορίας που υποστηρίζει ένα ψηφιακό σύστημα εξΑΕ όπως το Moodle, αποτελούν πρόκληση για την ερευνητική κοινότητα. Για την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας αναπτύχθηκαν μαθησιακά μονοπάτια (learning paths) με τη βοήθεια δραστηριοτήτων (όπως το lesson) που προσφέρει το υφιστάμενο σύστημα του ΕΑΠ (Antonelou et al., 2015). Τα μαθησιακά μονοπάτια στοχεύουν στην καθοδήγηση της μελέτης των φοιτητών και αποτελούν εναλλακτικό τρόπο μάθησης, τρόπο αυτοαξιολόγησης του φοιτητή, αλλά και ένα εργαλείο επανάληψης βασικών εννοιών πριν την εκπόνηση μιας γραπτής εργασίας ή πριν τις Τελικές Εξετάσεις.

Η δραστηριότητα του μαθησιακού μονοπατιού μπορεί να εκπονηθεί ΠΡΙΝ ή META την ΟΣΣ και η καταγραφή και ανάλυση της πορείας του φοιτητή μπορεί να δώσει σημαντικά συμπεράσματα στον Κ-Σ προκειμένου να καθορίσει τη θεματολογία της ΟΣΣ ή το συμπληρωματικό διδακτικό υλικό που θα προτείνει στους φοιτητές του.

4.2.2.3 Κοινωνικά δίκτυα

Τα κοινωνικά δίκτυα έχουν γνωρίσει μεγάλη άνθιση τα τελευταία χρόνια λόγω της έμφυτης ανάγκης των ανθρώπων για επικοινωνία (Βαγγελάτος κ.α., 2010). Η ερευνητική κοινότητα δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αξιοποίηση τους και όσοι σχεδιάζουν προγράμματα εξΑΕ λαμβάνουν υπόψη τους και τις δυνατότητες των κοινωνικών δικτύων (Μανούσου & Χαρτοφύλακα, 2011).

Στο προτεινόμενο μοντέλο, μια σελίδα κοινωνικής δικτύωσης θα μπορούσε να είναι τόπος ανακοινώσεων ποικίλου ενδιαφέροντος. Οι φοιτητές μπορούν να επικοινωνούν και να ανταλλάσσουν ιδέες για θέματα του ενδιαφέροντός τους τα οποία δεν περιορίζονται εντός της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Παρατηρώντας την κινητικότητα και την συμμετοχή των φοιτητών σε μια σελίδα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. μέσω των αναρτήσεων τους) ΠΡΙΝ την ΟΣΣ, ο Κ-Σ μπορεί να εξάγει χρήσιμα συμπεράσματα αναφορικά με την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ των φοιτητών (π.χ. μειωμένη επικοινωνία ή ακόμα και αντιπαράθεσεις μεταξύ των φοιτητών, μειωμένη συμμετοχή) και να προβεί σε ανάλογες δράσεις (π.χ. οργάνωση ομαδοσυνεργατικών δραστηριοτήτων).

5. Συμπεράσματα και μελλοντικές κατευθύνσεις

Στην παρούσα εργασία προτείνουμε ένα μοντέλο υποστήριξης των ΟΣΣ του ΕΑΠ, δανειζόμενοι στοιχεία μικτής μάθησης και βασιζόμενοι σε εργαλεία ΤΠΕ. Στο προτεινόμενο μοντέλο η διεξαγωγή μιας ΟΣΣ απαρτίζεται από τρία χρονικά στάδια, τα οποία εναγκαλίζονται μέσω της επικοινωνίας και των δραστηριοτήτων που τα

συνοδεύουν. Επικεντρωθήκαμε στις τελευταίες και παρουσιάσαμε ένα σύνολο εργαλείων που μπορούν να βελτιώσουν τη μαθησιακή διαδικασία.

Η μελλοντική ερευνητική μας δραστηριότητα αφορά τη μελέτη του ρόλου του εκπαιδευτικού υλικού κυρίως για άτομα που δεν συμμετέχουν σε μια ΟΣΣ. Η καταγραφή μέρους της ΟΣΣ και η διάθεση του μέσω wiki ή MOOC θα διευκολύνει τους απόντες φοιτητές. Επίσης, για την αποδοτικότερη διαχείριση του χρόνου που διαρκεί η ΟΣΣ σημαντικό βοήθημα για τους Κ-Σ θα αποτελούσε η υιοθέτηση ενός σχεδίου ΟΣΣ για την καταγραφή όλων των σταδίων της καθώς και των δραστηριοτήτων που θα υλοποιηθούν σε αυτά. Τέλος, φαντάζει ιδανική η χρήση μιας ενιαίας πλατφόρμας η οποία θα περιλαμβάνει όλα τα εργαλεία εκείνα τα οποία θα συνεισφέρουν αποτελεσματικά στην υλοποίηση μιας ΟΣΣ.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Abeysekera, L. and Dawson P. (2015). Motivation and cognitive load in the flipped classroom: definition, rationale and a call for research, *Higher Education Research & Development*, Vol 34 (No 1), 1–14.
- Andresen, M.A. (2009). Asynchronous discussion forums: Success factors, outcomes, assessments, and limitations, *Educational Technology & Society*, Vol 12 (No 1), 249–257.
- Antonelou, G., Karachristos Ch., Stavropoulos E.C., and Verykios V.S. (2015). Enhancing self-learning in a Web-Based Course using Predefined Learning Paths, In Proc. of the 8th Annual International Conference of Education, Research and Innovation, 16-18 November 2015, Seville, Spain, to appear.
- Bishop, J. L. and Verleger, M. A. (2013). The flipped classroom: A survey of the research. American Society for Engineering Education (ASEE) National Conference Proceedings, Atlanta, GA Retrieved 18 September from <http://www.asee.org/public/conferences/20/papers/6219/view>.
- Blended Learning Definitions (2015). Retrieved 18 September 2015 from <http://www.christenseninstitute.org/blended-learning-definitions-and-models/>
- Cooper, J. (2002). Educational MUVES: Virtual Learning Communities. *The Journal of Education. Community and Values*. Vol 3 (No 9). Retrieved 18 September 2015 from <http://education.ed.pacificu.edu/lab/EducationalMUVES2.htm>
- Gogos R. (2015). *Why Blended Learning Is Better*. Retrieved 18 September 2015 from <http://elearningindustry.com/why-blended-learning-is-better>.
- Kan, Q. and McCormick, R. (2012). Building course cohesion: The use of online forums in distance Chinese language learning. *Computer Assisted Language Learning* 27 (No 1) pp 44–69.
- Karachristos Ch., Verykios V.S., Lazarinis F., and Sakkopoulos Ev. (2015). Promoting active learning using a web-based Audience Response System, in preparation. Platform available at demopoll.eap.gr:3000.
- King, C.R., and Arnold, K.C. (2012). Blended learning environments in Higher Education: A case study of how professors make it happen. *Mid-Western Educational Researcher*, Vol 25(1-2), 44–59.
- Kaye. T. (2003). *Blended learning: how to integrate online & traditional learning*. Great Britain: Εκδόσεις Kogan Page Limited.
- Sharples, M., Adams, A., Ferguson, R., Gaved, M., McAndrew, P., Rienties, B., Weller, M., and Whitelock, D. (2014). *Innovating Pedagogy 2014: Open University Innovation Report 3*.
- Simon de Guia (2015). *Top 5 Benefits of a Blended Learning Platform*. Retrieved 18 September 2015 from <http://get.etraining.ph/top-5-benefits-of-blended-learning/>
- Vaughan, N., (2007). Perspectives on Blended Learning in Higher Education. *International Journal on E-Learning*, Vol 6 (No 1), pp.81–94.
- Αποστολή ΕΑΠ (2015). <http://www.eap.gr/view.php?artid=1172>.
- Η προσφορά των σπουδών από το ΕΑΠ (2015). <http://www.eap.gr/view.php?artid=501>.
- Βαγγελάτος, Α., Φώσκολος, Φ. και Κομνηνός Θ. (2010). Τα κοινωνικά δίκτυα στο σχολείο του σήμερα. Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση», 23-26 Σεπτεμβρίου 2010, τόμος ΙΙ, σελ. 791-794. Κόρινθος. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2015 από <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe1577.pdf>.
- Βασιλογιάννης, Χρ. (2007). *Η σημασία των ΟΣΣ στην Υποστήριξη της Μάθησης: Μελέτη Περίπτωσης στο Π.Σ «Σπουδές στην Εκπαίδευση» του ΕΑΠ (Διπλωματική Εργασία)*, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Βερέμης, Γ. (2011). *Οι προσδοκίες των φοιτητών για το ρόλο του ΣΕΠ στις Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις στο προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών του ΕΑΠ: Ελληνικός Πολιτισμός*, (Διπλωματική Εργασία), ΕΑΠ, Πάτρα.

Δέσκας, Ν. (2008). *Διερεύνηση της Υποστηρικτικής και Εκπαιδευτικής Διάστασης της ΟΣΣ του ΕΑΠ μέσα από τις αντιλήψεις των φοιτητών του. Η περίπτωση των Μεταπτυχιακών Φοιτητών των ΠΣ ΕΚΕ και ΕΚΠ από την περιφέρεια της Ηπείρου*, (Διπλωματική Εργασία), ΕΑΠ, Πάτρα.

Κόκκος, Α., Λιοναράκης, Α. και Ματραλής, Χ. (Επιμ) (1998). *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις Διδασκόντων – Διδασκομένων*, τ. Β΄. ΕΑΠ, Πάτρα.

Μανούσου, Ε., Χαρτοφύλακα, Τ., (2011). Κοινωνικά δίκτυα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην εξ αποστάσεως τριτοβάθμια εκπαίδευση, Πρακτικά Εργασιών 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαίδευση Διαδικασία», 28-30 Απριλίου 2011, τόμος Ι, (pp.497-510), Πάτρα. Ανακτήθηκε 18 Σεπτεμβρίου 2015 από <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe1730.pdf>

Πολουθάκη, Ε. (2012). *Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις στο ΕΑΠ: Προτάσεις Οργάνωσης και Ενίσχυσης της Αποτελεσματικότητάς τους*, (Διπλωματική Εργασία), ΕΑΠ, Πάτρα.

Τζουτζά, Σ. (2007). *ΟΣΣ: Αντιλήψεις μεταπτυχιακών φοιτητών & Κ-Σ του ΕΑΠ. Η περίπτωση της μεταπτυχιακής ΘΕ ΕΚΠ65 του ΕΑΠ*, (Διπλωματική Εργασία), ΕΑΠ, Πάτρα.

Τσιωτάκης Π. & Τζιμογιάννης Α. (2011). Ηλεκτρονικές Κοινότητες Μάθησης Εκπαιδευτικών: Τεχνολογικά Εργαλεία και Ζητήματα Σχεδιασμού, Πρακτικά 5ου Συνεδρίου Καθηγητών Πληροφορικής με θέμα: «*Η Πληροφορική στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση-Ο ρόλος του καθηγητή Πληροφορικής στο νέο σχολείο* (σς 124-131). Ιωάννινα: ΠΕΚΑΠ-ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.